ÎNTREZĂRIRI PRIN LUMINA NOULUI STIL MORAL PROMOVAT DE SOCIOLOGUL ROMÂN ERNEST BERNEA

Autor: Aurelia Obreja | 7 decembrie 2021

Întrebările ne dezbracă de certitudinile personale și ne invită să gândim. Există întrebări ale căror răspunsuri se lasă deslușite doar odată cu trecerea timpului și cu desfășurarea anumitor evenimente. Există răspunsuri care se lasă găsite doar după suficientă trudă intelectuală. Altele, care se arată doar cu prețul unei dedicări necontenite. Dar mai există și întrebări ale căror răspunsuri sunt răsunetele tăcerii. Poate că nu știm să răspundem onest la ele și să fim sinceri cu noi înșine. Sau poate că nu ne asumăm realitățile propriu-zise, în schimbul unui fals confort emoțional.

Următoarele întrebări, propuse de Ernest Bernea, ne cheamă să regândim scopurile pe care ar trebui să le îndeplinească educația și, implicit, școala: „Este universitatea noastră o adevărată școală?”, „De ce studenții au părăsit sufletește universitatea și au căutat alte rosturi noi tinereții lor?”, „Câți dintre tinerii intrați la universitate scapă acestui regim, disting singuri și, cu sforțări mari, reușesc să cunoască și să-și păstreze ceea ce natura le-a dăruit?”, „Gândește profesorul universitar, cu adevărat, nu numai de unde pleacă știința sa, dar și unde merge, spre *cine* merge?”[1].

Ernest Bernea (1905 – 1990), gânditor, sociolog, etnograf și filosof român, abordează variate subiecte legate de actul educațional într-un mod practic și elegant. ÎPS Bartolomeu Anania îl caracteriza astfel: „om de mare subțirime intelectuală, caracter impecabil, cu o ținută delicată și sensibilă, cum rar se poate întâlni: un prinț al bunei-cuviințe”.

Autorul abordează o varietate de subiecte, ajungând să dezbată problemele fundamentale ale acestora. Cu o anumită sensibilitate intelectuală, scrie despre următoarele domenii: *cultură și educație; condițiile creației; cartea și cititorul; însemnătatea clasicismului antic; pedagogia filosofiei; educația și condițiile ei; educația intelectuală, morală, estetică; educație și societate; universitatea românească.* Vă invit

să urcăm, împreună, câteva trepte spre cunoașterea și înțelegerea celor expuse de Bernea. Vom aborda idei ce se regăsesc în cartea *Studii de pedagogie* (1936), care unește atât scrierile autorului pe tema educației – *Trilogia educației*, cât și articole, însemnări, apărute în diferite publicații – *Învățământul superior*.

Ce înseamnă a învăța, din perspectiva autorului? Bernea consideră că a învăța este tocmai actul de însușire a ceva ce nu poate fi obținut decât prin *sforțarea proprie de gândire*. A învăța înseamnă căderea în obiect, cuprinderea, înțelegerea. Autorul menționează și o serie de condiții ce sunt necesare unui proces adecvat de învățare: *interesul* – „afinitatea copilului cu un lucru sau cu un act"; *deschiderea spre cunoaștere* – „atașamentul aduce bucuria de a cunoaște și de a face ceva"; *stimularea și dezvoltarea inteligenței* – „elevul trebuie pus în situația de a cerceta și descoperi singur"; *experiența directă* – „contactul cu lucrurile și întrebarea pusă lor pentru a fi înțelese face ca copilul să-și creeze o stare activă și să învețe tot ce-i poate oferi realitatea"; libertatea ordonată – „rolul educatorului rămâne acela de călăuză, uneori aproape de neobservat".[2] Ne întrebăm acum: câte din aceste condiții sunt satisfăcute în actualul sistem de învățământ?

La o privire mai pătrunzătoare, lămurim că domeniul asupra căruia și-a aplecat cugetarea Ernest Bernea este cel al adâncimii persoanei; al omului care trebuie să fie atent la propriile experiențe de învățare, la propriile observații în urma sforțărilor, la propriile motivații, impulsuri, năzuințe. Al omului care își dorește formarea unui tânăr, care să gândească și să își ia în serios căutările de pe drumurile tinereții lui.

Dacă aceste criterii nu sunt satisfăcute, se ajunge ușor la o stare lăuntrică de neglijență, ignoranță, indiferență. În cele din urmă, asistăm la *o lipsă a cultivării caracterului și vieții interioare.* Exact aceasta este, îndrăznesc să spun, problema în raport cu care Ernest Bernea tratează și următoarele subiecte în direcția schimbării sistemului educațional, raportându-ne la mediul școlar și la cel universitar: *șablonarea și standardizarea procesului de învățământ; lipsa disciplinei interioare și a sforțării lăuntrice; orientarea exclusivă spre exercițiul abstract al inteligenței cognitive*.

În mediul școlar întâlnim, adesea, o prețuire absolută a instrucției. Adică, o educație axată exclusiv pe actul de instrucție, care desigur „este mijloc al educației, dar nu deține câmpul întreg".[3] Suntem martori tăcuți la nașterea unui mod de a trăi formal, ce cultivă sensul unilateral, instrumental și material, bazându-se doar pe memorare și pe reproducere de informații. Să fie, oare, îndeajuns pentru formarea unui om? Ne întreabă autorul și, poate că, și ecoul conștiinței noastre.

Ce ne spune autorul despre realitățile observate în universitatea românească? În primul rând, discursul lui se concentrează asupra câtorva observații despre*: funcțiunea administrativă* – „Așezământul acesta nu răspunde misiunii sale. Nu este în pas cu vremea, fiind copleșit de funcțiunea administrativă."[4]; *rutină* – „Școala noastră cea mai

înaltă merge prin rutină, fără să se întrebe unde merge și pe ce cale.”[5]; *cărturarii* – „Meșteri în a spune pe de rost o seamă de lucruri din biblioteci, dar incapabili de a practica o meserie, aceea pentru care erau sortiți.”[6]; *legătura student-profesor* – „Legătura student-profesor este lipsită de duhul ce dă sens unei colectivități. Profesorii nu au răspuns ca părinți sufletești ai tineretului. Îndrumează științific, dar părăsesc sufletește firea frământată a studentului.”[7]; *tânjala studenției* – „Spiritul tânăr tânjește. Sufletul tânăr și dornic de viață, luptă, creație, evadează din cadrele moarte ale universității”[8].

Care sunt posibilele soluții propuse de autor:

- „Dincolo de predarea unor cunoștințe necesare, educația trebuie să se ocupe cu deosebită atenție de conștiință, atitudine, gust, caracter, stil de viață.”[9]
- „O educație integrală a tuturor funcțiunilor sufletești, care să însemne promovarea tuturor virtuților intelectuale și morale.”[10]
- „Educația are mult de lucru în adâncimi. Există o ființă ascunsă în fiecare dintre noi: țesătura măiastră, intimă, cântecul vibrant și delicat, unde se găsesc forțele creatoare, izvoarele care ne adapă ființa”[11]. Ce fel de adâncimi, ne vom întreba noi? În adâncimile persoanei, în conștiința faptului că învățarea trebuie să răspundă unor rosturi; iată de unde ar putea începe o educație temeinică.
- Atât profesorul, cât și elevul/studentul să-și asume potențialul creator, și să caute împrejurări favorabile pentru a-l manifesta: „Omul trebuie să caute locul unde spiritul său se scuturǎ de poverile fondului subuman și devine izvor de afirmație creatoare”[12].
- În realizarea noului stil moral este necesară participarea principiului feminin, cu „atributele sale de finețe și de sensibilitate umană, pentru fundamentarea morală a lumii care vine.”[13]

Care este starea educației, astăzi? Vom răspunde cu tăcere întrebărilor adresate de către autor, sau cu asumare? „Educația în vremurile noastre trebuie să găsească în studiu partea care tânjește după desăvârșire și să reconstruiască învățătura care le-ar putea permite *[studenților]* să caute în mod autonom acea desăvârșire”[14].

Actualitatea subiectelor tratate de Bernea este limpede, observăm că actorii educației au nevoie de o regenerare morală și valorică. La finalul lecturii vom găsi un îndemn valoros spre revizuirea și actualizarea misiunii școlii: *discipolii* să fie îndrumați pe calea împlinirii lor, să devină oameni în inima cărora să se încrucișeze razele virtuții și ale înțelepciunii; să susțină examenele științei și ale omeniei depline; să armonizeze dezvoltarea organică a funcțiilor de intelectual. *Dascălii* să-și cultive orizontul larg al cunoașterii; să trăiască o viață interioară complexă; să fie creatori; să-și asume că sunt

învățători ai neamului. *Școala* să devină responsabilă de cultivarea inițiativei și interesului din partea discipolilor, de dirijarea expansiunii și a elanului creator al spiritului tânăr; să fie un loc de obârșie al valorilor și al energiilor naționale; organism viu, unitar, o forță creatoare, cu o viziune asupra culturii superioare și asupra unui sens românesc în lume.

Pentru ca aceste cugetări să se alinieze cu realitățile cotidiene, le suprapunem și cu viziunile actuale despre necesitățile afective în actul de predare-învățare, redate de Constantin Cucoș, (Prof. univ. dr., Facultatea de Psihologie şi Ştiinţe ale Educaţiei, Universitatea „Al. I. Cuza”, Iaşi): „Dăruirea și iubirea sunt calități care dau greutate actului educativ. Dacă educația se reduce la o tranzacție pur didactică, administrativă, formală, totul este pierdut. În predare-învățare e de dorit să construim și să valorizăm acest raport ținând cont, desigur, de constrângeri de timp, de energie personală, de particularități de vârstă etc. Educația presupune sociabilitate, empatie, rezonanță și chiar «risipire» afectivă. Mai este posibilă «opera de iubire» la profesorul din zilele noastre? Eu cred că da. Ca disponibilitate, ea trebuie să se manifeste mereu. Un profesor trebuie să dea de înțeles că îl ajută pe elev, că este la dispoziția lui, că îl ocrotește, că îl îndrăgește. Ca realitate, aceasta se va produce și în funcție de vârste, contexte, persoane. Într-un fel se va manifesta iubirea paideică la elevul mic, altfel o vei activa în cazul unui doctorand, de pildă.”[15]

Poate că aici se intersectează cugetările celor doi pedagogi, în „opera de iubire”, care se sprijină pe o sumă de constructe afectiv-atitudinale. Facultățile mintale și sufletul discipolului se plămădesc cu răbdare, strădanie și muncă. Pâinea-i un produs simplu, aparent. Simplu, însă nicidecum simplist. Gr. Vieru zice că „Arta să fie simplă, dar nu mai simplă ca pâinea”. Dibuim caracterul complex al frământării, coacerii, așteptării. Or, ce este actul educativ, dacă nu o formă antrenată a măiestriei pedagogilor, o artă de a transmite cunoașterea, și, împreună cu aceasta, adevărul? Și acea cale, știm bine, e una singură, cea a Adevărului, care ne va face liberi, cunoscându-l.

Penița scriitorului a rămas la firul ierbii. Scrierile lui Bernea atrag prin simplitatea, rafinamentul şi profunzimea gândirii, prin echilibrul judecăţilor, prin sensibilitatea care i se oglindește-n cuvânt, prin discernământul natural al firii sale. Din întreaga scriere țâșnesc, mai mult decât orice, firescul și simplitatea, acelea care ajung până-n miezul lucrurilor. Observă realitățile așa cum sunt și le descrie cu acuratețe. Apoi, se așază cuminte la o margine de sat și ascultă vocea izvorului. Prospețimea. Curățenia. Adevărul. Spiritul lui Bernea este ecoul normalității și al dorului după profunzimea sănătoasă a spiritului uman și după frumusețea cea dintâi.

Închei această înșiruire prin vorba înțeleaptă a autorului: „Studenții de azi nu sânt nici mai buni, nici mai răi decât cei din trecut. Ei sânt așa cum sânt, și cum au fost întotdeauna: tineri”[16]. Să chibzuim bine ce facem cu tinerețea noastră. Responsabilitatea

este, în mod implicit, și a noastră, a tinerilor. Ne avertizează și filosoful C. Noica că „Așa rătăcești până te reîntorci la ale tale”. Să nu rătăcim prea mult în necunoaștere și neadevăr. Asta îmi doresc. Asta vă doresc.

Imagine: Jan Steen – „School Teacher” (1668); Sursa: Flickr

NOTE

1. Ernest Bernea, *Studii de pedagogie*, Editura Predania, București, 2018, p.253-256. ↑

2. *Idem*, p. 136. ↑

3. *Idem*, p. 22. ↑

4. *Idem*, p. 253. ↑

5. *Idem*, p. 254. ↑

6. *Idem*, p. 254. ↑

7. *Idem*, p. 256. ↑

8. *Idem*, p. 263. ↑

9. *Idem*, p. 23. ↑

10. *Idem*, p. 24. ↑

11. *Idem*, p. 24. ↑

12. *Idem*, p. 32. ↑

14. *Idem*, p. 32. ↑

15. Allan Bloom, *Criza spiritului American sau Cum universitățile au trădat democrația și au sărăcit sufletele studenților*, Editura Humanitas, București, 2017, p. 68. ↑

16. https://respiro.ro/time/prof-constantin-cucos-daruirea-si-iubirea-sunt-calitati-care-dau-greutate-actului-educativ. ↑

17. Ernest Bernea, *Studii de pedagogie*, Editura Predania, București, 2018, p.257. ↑